

Güzel Sanatlarda Güncel Konular II

Editörler
Ezgi TOKDİL

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-978-0	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Güzel Sanatlarda Güncel Konular II	47518
Editör	Baskı ve Cilt
Ezgi TOKDİL ORCID iD: 0000-0003-2701-0842	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	ART000000
	DOI
	10.37609/akya.4121

Kütüphane Kimlik Kartı

Güzel Sanatlarda Güncel Konular II / ed. Ezgi Tokdil.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.
171 s. : resim, tablo. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253759780

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Akademisyen Yayınevi yöneticileri, yaklaşık 38 yıllık yayın tecrübesini, kendi tüzel kişiliklerine aktararak uzun zamandan beri, ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan süre içinde, başta sağlık ve sosyal bilimler, kültürel ve sanatsal konular dahil 4000'i aşkın kitabı yayımlamanın gururu içindedir. Uluslararası yayınevi olmanın alt yapısını tamamlayan Akademisyen, Türkçe ve yabancı dillerde yayın yapmanın yanında, küresel bir marka yaratmanın peşindedir.

Bilimsel ve düşünsel çalışmaların kalıcı belgeleri sayılan kitaplar, bilgi kayıt ortamı olarak yüzlerce yılın tanıklarındır. Matbaanın icadıyla varoluşunu sağlam temellere oturtan kitabın geleceği, her ne kadar yeni buluşların yörüngesine taşınmış olsa da, daha uzun süre hayatımızda yer edineceği muhakkaktır.

Akademisyen Yayınevi, kendi adını taşıyan “**Bilimsel Araştırmalar Kitabı**” serisiyle Türkçe ve İngilizce olarak, uluslararası nitelik ve nicelikte, kitap yayımlama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Her yıl Güz ve Bahar aylarında gerçekleşecek olan yayımlama süreci, tematik alt başlıklarla devam edecektir. Bu süreci destekleyen tüm hocalarımıza ve arka planda yer alan herkese teşekkür borçluyuz.

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Kentsel Keşif (Urbex) Fotoğrafçılığı Estetiği.....	1
	<i>Bayram BOZHÜYÜK</i>	
Bölüm 2	Yapay Zeka ve Tıbbi İllüstrasyonda Potansiyeller ve Sınırlamalar.....	17
	<i>Hülya DEMİR</i>	
Bölüm 3	Dijital Gürültü Çağında İletişim Tasarımında Sessizlik ve Boşluk.....	39
	<i>Mukaddes ÇETİN BÜYÜKTUNCA</i>	
Bölüm 4	Gösterge Panellerinde (Dashboard) Arayüz Çeşitliliği.....	59
	<i>Duygu AKTAŞ DURMUŞ</i>	
Bölüm 5	Moda Tasarımında Kullanıcı Odaklı Tasarım Yaklaşımı.....	87
	<i>Meltem ÖZSAN</i>	
	<i>Feride HASRET</i>	
	<i>Hatice HARMANKAYA</i>	
Bölüm 6	Dijital Medyada Ebeveynlik Söylemleri ve Değişen Çocukluk: Ebeveyn- Çocuk İlişkisinin Görsel ve Kültürel Dönüşümü	99
	<i>Ayşe YILMAZ</i>	
Bölüm 7	Müzedeki Öğrenme Odaklı Dijitalleşme	117
	<i>Armağan KONAK</i>	
Bölüm 8	Sanat, Psikanaliz ve Beden: Tomáš Jetela Resimlerine Psikolojik Bir Bakış	131
	<i>Esra YILDIRIM</i>	
	<i>Fatih TAŞÇI</i>	
Bölüm 9	Batılılaşma Dönemi Türk Resminde Sanat Sergilerine Genel Bir Bakış ..	147
	<i>Ece YÜCEL</i>	

YAZARLAR

Doç. Dr. Bayram BOZHÜYÜK

Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar
Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, Grafik
Anasanat Dalı

**Dr. Öğr. Üyesi Mukaddes ÇETİN
BÜYÜKTUNCA**

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sanat
ve Tasarım Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı
Bölümü, Görsel İletişim Tasarımı Anasanat
Dalı

Doç. Dr. Hülya DEMİR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar
Fakültesi, Grafik Bölümü, Grafik Anasanat
Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Duygu AKTAŞ DURMUŞ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sanat
ve Tasarım Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon
Bölümü, Çizgi Film ve Animasyon Anasanat
Dalı

Prof. Dr. Hatice HARMANKAYA

Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım
Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Moda
Tasarımı Anabilim Dalı

Öğr. Gör. Feride HASRET

Üç Boyutlu Tasarım Uzmanı, ATT
CLOTHING

Öğr. Gör. Dr. Meltem ÖZSAN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda
Tasarımı Bölümü, Moda Tasarımı Anasanat
Dalı

Doç. Dr. Armağan KONAK

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi
Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Fatih TAŞÇI

Bitlis Eren Üniversitesi, Güzel Sanatlar
Fakültesi, Resim Bölümü, Resim Anasanat
Dalı

Doç. Dr. Esra YILDIRIM

Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel
Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi
Anabilim Dalı

Öğr. Gör. Ayşe YILMAZ

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
Ferizli Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü,
Grafik Tasarımı Pr.

Öğr. Gör. Dr. Ece YÜCEL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yenice
Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü,
Mimari Dekoratif Sanatlar Pr.

Bölüm 1

KENTSEL KEŞİF (URBEX) FOTOĞRAFÇILIĞI ESTETİĞİ

Bayram BOZHÜYÜK¹

GİRİŞ

Son otuz yılda, bilimsel ve üretim alanlarındaki hızlı dönüşümlerin yaşanması sonucu kentlerin görsel temsillerindeki anlayış şekli değişmiş; eski mekânlar boşalmış, insan varlığından arınmış ve yabancılaştırıcı bir niteliğe büründüğü görülmüştür. Kentlerde hızlı dönüşümün sosyolojik bağlamda sebepleri arasında siyaset, göç ve endüstrileşmenin farklı alanlara kayması gibi durumların yanında deprem gibi doğal afetler de bulunmaktadır. 19. yüzyılın fotoğraflarında görülen boş sokaklar teknik sınırlılıklardan kaynaklanırken, günümüzde mekânsal boşluk, estetik bir tercih ve eleştirel bir dilin parçası haline gelmiştir. Günümüzde bu eğilim, daha da belirgin bir biçimde, kenti “boş” ve “suskun” bir sahne olarak sunan çağdaş fotoğraf uygulamalarıyla sürdürülmektedir. Bu durum, kentsel deneyimin dönüşümünü göstermenin yanında fotoğrafın kendi disiplinler çalışma alanına girmektedir. Urbex, kentin görünmeyen insansız eski yerlerine odaklanarak fotoğrafın temsil edici işlevini yeniden tanımlamaktadır. Aslında Urbex, “Urban Exploration”ın kısaltması olup, terk edilmiş fabrikaların, hastanelerin, metruk evlerin, tünellerin veya altyapı sistemlerinin belgelenmesini içeren bir keşif biçimidir. Urbex’te belgeleme türünün fotografik ve video görüntülerinden oluşmasından dolayı, fotoğrafçılığı görüntünün estetik kuralları çerçevesinde kent belleğini araştıran sosyal bir eylem haline getirmektedir. Urbex fotoğrafçısı, sıradan turistin ya da geleneksel belgeselcinin erişemeyeceği alanlara girerek, geçmişin izlerini bugüne taşımaktadır. Bu kapsamda çekilen her fotoğraf, hem bir tanıklık hem de keşif eyleminin mekânsal kaydını oluşturmaktadır. Urbex, bir anlamda modernizmin arkeolojisi olarak da değerlendirilebilir. Urbex’in akademik olarak ilgi çekici yönü, onun turizm, tüketim ve otantiklik

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, Grafik Anasanat Dalı, byram27@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3958-5072

ve mekân kavramlarının yeniden tartışılmasını sağlayan bir alan açmaktadır. Urbex, modern kentlerin sessiz hikâyelerini ve terk edilmiş yapıların metaforik anlamlarını belgeleyerek, fotoğrafın hem sanat hem de bellek bağlamında önemini göstermektedir. Bu çalışmanın Urbex ve sanat sosyolojisinde literatürde önemli bir boşluğu doldurması hedeflenmektedir. Ek olarak bu araştırma Urbex alanında sahada çalışma yapmak isteyenler için bir rehber niteliği de taşımaktadır. Çünkü gelecekte bu alanın (Urbex), kültürel çalışmalar ve fotoğraf sosyolojisi bağlamında daha kapsamlı araştırmalara zemin hazırlayacağı öngörülmektedir. Unutulmamalıdır ki sanayileşmiş her kentte Urbex adına yapılacak çalışma alanları bulunması doğaldır. Ayrıca eski mekânların günümüzde reklam fotoğrafçılığı bağlamında bir çalışma alanı olduğu da unutulmamalıdır. Dolayısıyla Urbex kapsamında; reklam fotoğrafçılığı ve ayrıca kentsel turizm alanında daha fazla bilimsel ve sanat alanında çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arnold, S. (2015). Urban decay photography and film: Fetishism and the apocalyptic imagination. *Journal of Urban History*, 41(2), 326-339.
- Bernstein, S. (2013). *Rising from the ruin: The aestheticization of Detroit's industrial landscape* [Master Thesis]. Lewis & Clark College, Portland.
- Buçan, N. (2023). Fotoğrafta "nesnellik" düşüncesinin felsefi kaynakları. *Yıldız J Art Design*, 10(1), 22-32.
- Cowland, D. (2009). *Photourbanism- Documentary photography and urban thinking*. Kingston University, Kingston.
- Curtis, J. (2019, 14 Ekim). *Making sense of documentary photography*. <http://historymatters.gmu.edu/mse/photos/> adresinden ulaşılmıştır.
- Dunlop, J. (2025, 21 Ekim). *Urban exploration photography tips- a beginner's guide*. <https://expertphotography.com/urban-exploration-photography-tips/> adresinden ulaşılmıştır.
- Hannavy, J. (2008). "Introduction" (p.37-40). Ed. John Hannavy, *Encyclopedia of nineteenth-century photography nineteenth-century photography*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Howard, K. S. (2022). Spring break in Chernobyl: Urbex, apocalypse, and materiality in writing classrooms. *Journal of the Assembly of Expanded Perspectives on Learning*, 27, 99-112.
- İşçioğlu, D. (2024). Kullanılmayan mekânlar üzerine bir kavram tartışması: Kıbrıs Maraş bölgesi örneği. *Ammé İdaresi Dergisi*, 57(4), 35-48.
- Ji, C. (2015). The political misunderstanding and its countermeasures on urban planning and construction. *Humanities and Social Science Research*, 1-8. <https://doi.org/10.2991/ichssr-15.2015.2>
- Kobialka, D. (2016). Urbex: Archeologiczny flâneuryzm a multitemporalność dziedzictwa. *Biografia Archeologi*, 2, 3-12.
- Lesné, R. (2022). Urbex and urban space: A systematic literature review and bibliometric analysis. *International Journal of the Sociology of Leisure*, 425-443.
- Oral, M. (2004). Fotoğraf ve toplumsal değişim. *Fotoğraf ve Sinema Dergisi*, 142, 17.
- Paeslack, M. (2010). Introduction-urban image now: Photographic and filmic manifestations of a subjective city experience. *Visual Resources*, 26(1), 3-11. <https://doi.org/10.1080/01973760903537827>
- Piasek, W. (2018). Inne-miejsca pamięci- przypadek urbex history. *Res Historica*, 46, 273-281.

- Rose, G. (2014). Visual culture, photography and the urban: An interpretive framework. Special methodology edition plus miscellaneous. *Space and Culture*. 2, 5-12.
- Scaroni, F. (2015, November 10-14). *Gunkanjima and other japanese modern ruins. revaluation as a step towards history reappropriation*. Proceeding of the International Conference on East Asian Architectural Culture, Gwangju, Korea.
- Schreck, B. (2025, 21 Ekim). *Urban exploration photography- Urbex*. <https://digital-photography-school.com/> adresinden ulaşılmıştır.
- řvedová, M. & Vargová, D, T. (2019). Urban exploration- Urbex as a tourism novelty. *Young Science*, 7 (1), 73-83.
- Toksoy, G., (2007). *Sosyal bilimsel düşünce içinde görüntülerin yeri ve fotoğrafın potansiyeli* [Doktora tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Zagaria, K. (2016). We hope for better things; it will arise from the ashes exploring the aesthetics of post modern ruin photography in Detroit. *Kritikos*, 13, 1-43.

Görsel Kaynakça

- Görsel 1: *Detroit kentindeki terkedilmiş fabrikalar*. 27.10.2025 tarihinde <https://www.duventdansles-voiles.com/2018/11/30/urbex-a-detroit/> adresinden erişilmiştir.
- Görsel 2: *Tempelhof havaalanı*. 27.10.2025 tarihinde <https://www.photosontheroad.eu/tempelhof-airport-berlin/> adresinden erişilmiştir.
- Görsel 3: *Fordlandia'dan fotoğraf örnekleri*. 27.10.2025 tarihinde <https://www.goworldtravel.com/wp-content/uploads/2023/10/An-assembly-floor-unfazed-by-time.-Photo-by-Fabian-Beckenbauer.-1.jpg> ve https://static01.nyt.com/images/2017/02/21/world/americas/00fordlandia-ss-slide-PH5R/00_fordlandia-ss-slide-PH5R-superJumbo.jpg adresinden erişilmiştir.
- Görsel 4: *Hashima adasındaki binalar*. 27.10.2025 tarihinde <https://thelittlehouseofhorrors.com/hashima-island/> adresinden erişilmiştir.
- Görsel 5: *Soğuk Savaş dönemine ait eski Doğu Bloğu yapıları*. 27.10.2025 tarihinde <https://www.vice.com/en/article/meet-the-photographer-infiltrating-russias-most-secret-places/> ve <https://x.com/photogrist/status/1221889505193611271/photo/1> <https://edition.cnn.com/travel/article/bulgaria-buzludzha-monument> adresinden erişilmiştir.
- Görsel 6: *Kangbashi şehrinde fotoğraflar*. 27.10.2025 tarihinde <https://www.lensculture.com/articles/kai-caemmerer-unborn-cities#slideshow> adresinden erişilmiştir.
- Görsel 7: *Kıbrıs/Maraş'tan fotoğraflar*. 27.10.2025 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/dunya/gecmis-gunlerin-izinde-bir-kent-kapali-maras-607725.html> adresinden erişilmiştir.

Bölüm 2

YAPAY ZEKA VE TIBBİ İLLÜSTRASYONDA POTANSİYELLER VE SINIRLAMALAR

Hülya DEMİR¹

GİRİŞ

Tıbbi illüstrasyon, modern tıbbın görsel hafızasını oluşturan temel temsil biçimlerinden biridir. Tıp tarihi boyunca üretilmiş olan anatomi atlasları, klinik el kitapları, eğitim posterleri ve hasta bilgilendirme materyalleri aracılığıyla soyut kavramlar somutlaştırılmış, karmaşık yapılar sadeleştirilmiş ve klinik bilgi belirli bir görsel düzen içinde organize edilmiştir. Görseller ile desteklenmiş anatomi atlasları ve bilim atlasları bilimin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bilim tarihi alanında çalışan Lorraine Daston ve Peter Galison (2007), özellikle *Objectivity* adlı çalışmalarında bilimsel atlasları ayrıntılı biçimde inceleyerek bu görsellerin bilimsel nesnellik idealleriyle nasıl ilişkili olduğunu tartışırlar. Daston ve Galison'a göre atlaslar, veriyi kaydeden nötr araçlar ve araştırmacılara dünyayı nasıl görmeleri gerektiğini öğreten görsel sistemlerdir. Bu bakış açısı, tıbbi illüstrasyonun da belli bir tarihsel dönemde doğru beden, ideal görünüm, örnek vaka gibi normları yeniden üreten bir görsel dil kurduğunu düşünmeyi mümkün kılar. Dolayısıyla Daston ve Galison, bu bölümde tıbbi illüstrasyonun bilimsel bilgiyle kurduğu ilişkiyi tarihsel ve epistemolojik bir zemine oturtmak için önemli kuramsal referanslar sunmaktadır. Bakıldığında tıbbi illüstrasyon, görsel biçimlendirme kararları üzerinden tıbbi bilginin mimarisini inşa eden bir tasarım alanı olarak önem kazanır. Bu temsil pratiği, doğrudan grafik tasarım ve illüstrasyon alanlarıyla kesişir. Kompozisyon, vurgu, hiyerarşi, renk, tipografi ve stilizasyon gibi grafik tasarım ilkeleri tıbbi görsellerde hangi bilginin öne çıkarılacağını, hangi detayların arka plana çekileceğini, hangi öğelerin sadeleştirileceğini belirler.

¹ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, Grafik Anasanat Dalı, hulya.demir@omu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9505-0347

konumlanır. Bölümün sonuçları, tıbbi illüstrasyon alanında YZ kullanımının geleceğini belirleyecek üç eksene işaret etmektedir:

(1) Etik ve yayın standartlarının açık biçimde tanımlanması (YZ kullanımı ve katkısının şeffaf beyanı, görsellerin kaynağının belirtilmesi, hasta mahremiyetinin korunması).

(2) Tıp ve tasarım eğitiminde YZ çıktılarının eleştirel okuma nesnesi olarak kullanılması (öğrencilerin anatomik doğruluk, stilizasyon ve temsil siyaseti üzerine tartışmaya yönlendirilmesi).

(3) İllüstratörlerin dijital ve algoritmik araçlarla donatılarak hibrit üretim senaryolarında aktif rol üstlenmesi.

Bu üçlü eksen, YZ destekli tıbbi illüstrasyonu, teknik verimlilik tartışmalarının ötesine taşıyarak etik, pedagojik ve epistemolojik ölçütlerce sınırlandırılması gereken bir tasarım pratiği olarak yeniden tanımlamaktadır. Ortaya çıkan normatif çerçeve, tıbbi illüstrasyonu sağlık bilimleri ve grafik tasarım alanlarında sürdürülebilir ve hesap verebilir bir görsel bilgi dili hâline getirmeyi hedeflediği gibi, gelecekteki ampirik araştırmalar ve tasarım denemeleri için de referans alınabilecek kuramsal bir zemin sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Başgün, F., Altunbey, T., Ay, S., Söylemez, D. Ö., Emre, E., Başgün, N. (2025). Digital age and medicine: Visualization and evaluation of foot anatomy with artificial intelligence. *Diagnostics*, 15(5), 550. <https://doi.org/10.3390/diagnostics15050550>
- Cheng, K., Wu, H. (2024). Policy framework for the utilization of generative AI. *Critical Care*, 28, 128. <https://doi.org/10.1186/s13054-024-04917-z>
- COPE Council. (2023, February 13). *Authorship and AI tools: COPE position statement*. Committee on Publication Ethics (COPE). 30.11.2025 tarihinde <https://publicationethics.org/cope-position-statements/ai-author> adresinden erişildi.
- Daston, L., Galison, P. (2007). *Objectivity*. Zone Books.
- Eldesoqui, M., Albadawi, E. A., AlQumaizi, K. I., Radwan, M. N. M., Ebrahim, H. A., Elsaid, M. A. E. (2025). Assessing the anatomical accuracy of AI-generated medical illustrations: A comparative study of text-to-image generator tools in anatomy education. *Clinical Anatomy*, 38(6), 712–717. <https://doi.org/10.1002/ca.70002>
- Floridi, L. (2019). What the near future of artificial intelligence could be. *Philosophy Technology*, 32(1), 1–15. <https://doi.org/10.1007/s13347-019-00345-y>
- Floridi, L., Cows, J. (2019). A unified framework of five principles for AI in society. *Harvard Data Science Review*, 1(1). <https://doi.org/10.1162/99608f92.8cd550d1>
- Gray, H. (1858). *Anatomy: descriptive and surgical*. J. W. Parker. 17.11.2025 tarihinde <https://archive.org/details/anatomydescripti1858gray> adresinden erişilmiştir.
- Haider, S. A., Prabha, S., Gomez-Cabello, C. A., Borna, S., Pressman, S. M., Genovese, A., Trabilsky, M., Galvao, A., Aziz, K. T., Murray, P. M., Parte, Y., Yu, Y., Tao, C., Forte, A. J. (2025). A validity analysis of text-to-image generative artificial intelligence models for craniofacial anatomy illustration. *Journal of Clinical Medicine*, 14(7), 2136. <https://doi.org/10.3390/jcm14072136>

- Haragi, M., Hayakawa, M., Watanabe, O., Takayama, T. (2021). An exploratory study of the efficacy of medical illustration detail for delivering cancer information. *Journal of Visual Communication in Medicine*, 44(1), 2–11. <https://doi.org/10.1080/17453054.2020.1834838>
- Kemp, M. (2000). *Visualizations: The Nature book of art and science*. University of California Press.
- Kress, G., van Leeuwen, T. (2021). *Reading images: The grammar of visual design* (3rd ed.). Routledge.
- Kumar, A., Burr, P., Young, T. M. (2024). Using AI text-to-image generation to create novel illustrations for medical education. *JMIR Medical Education*, 10(1), e52155. <https://doi.org/10.2196/52155>
- Lekadir, K., Osuala, R., Gallin, C., Lazrak, N., Kushibar, K., Tsakou, G., Aussó, S., Cerdá Alberich, L., Marias, K., Tsiknakis, M., Colantonio, S., Papanikolaou, N., Salahuddin, Z., Woodruff, H. C., Lambin, P., Martí-Bonmatí, L. (2021). *FUTURE-AI: Guiding principles and consensus recommendations for trustworthy artificial intelligence in medical imaging*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2109.09658>
- Meskó, B., Topol, E. J. (2023). *The imperative for regulatory oversight of large language models (or generative AI) in healthcare*. *npj Digital Medicine*, 6(1), 120. <https://doi.org/10.1038/s41746-023-00873-0>
- Netter, F. H. (1974). *The CIBA collection of medical illustrations. Vol. 5: Heart*. CIBA Pharmaceutical Company.
- Netter, F. H. (2019). *Atlas of human anatomy* (7th ed.). Elsevier.
- Noel, J., Campbell, L., De Silva, T. (2024). Errors in AI anatomical illustrations: A comparative study. *Anatomical Sciences Education*, 17(2), 89–103. <https://doi.org/10.1002/ase.2358>
- Sobotta, J. (1904–1907). *Atlas der deskriptiven Anatomie des Menschen* (Vols. 1–3). J. F. Lehmanns Verlag.
- Stafford, B. M. (1999). *Visual analogy: Consciousness as the art of connecting*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Zielinski, C., Winker, M. A., Aggarwal, R., Ferris, L. E., Heinemann, M., Lapeña, J. F., Pai, S. A., Ing, E., Citrome, L., Alam, M., Habibzadeh, F. (2023). Chatbots, generative AI, and scholarly manuscripts: WAME recommendations on chatbots and generative artificial intelligence in relation to scholarly publications. *Current Medical Research and Opinion*, 40(1), 1–3. <https://doi.org/10.1080/03007995.2023.2286102>
- Zoltie, T. (2024). Artificial intelligence in medical photography and illustration: A tool but not a replacement. *Journal of Visual Communication in Medicine*, 47(3), 75–76. <https://doi.org/10.1080/17453054.2025.2473205>

Görseller

- Şekil 1.** *Mezopotamya'da karaciğer falı modeli*. Uyarlanmıştır: British Museum. (2025). British Museum collection [Çevrimiçi müze kaydı]. https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1889-0426-238?utm_
- Şekil 2.** *Orbital bölge illüstrasyonu*. Uyarlanmıştır: Gray, H. (1858). *Anatomy: descriptive and surgical*. John W. Parker and Son. <http://www.archive.org/details/anatomydescript1858gray>
- Şekil 3.** *Kalp illüstrasyonu*. Uyarlanmıştır: Netter, F. H. (1974). *The CIBA collection of medical illustrations. Vol. 5: Heart*. CIBA.
- Şekil 4.** *Metin-görüntü modelleri kullanılarak oluşturulan kraniofasiyal anatomi katmanları*. Uyarlanmıştır: Haider, S. A., Prabha, S., Gomez-Cabello, C. A., Bornha, S., Pressman, S. M., Genovese, A., Trabilsy, M., Galvao, A., Aziz, K. T., Murray, P. M., Parte, Y., Yu, Y., Tao, C., & Forte, A. J. (2025). A validity analysis of text-to-image generative artificial intelligence models for craniofacial anatomy illustration. *Journal of Clinical Medicine*, 14(7), 2136. <https://doi.org/10.3390/jcm14072136>

Şekil 5. Bing Image Creator, DALL·E, Stable Diffusion ve Craiyon kullanılarak oluşturulan kafatası, kalp ve beyin illüstrasyonları. Uyarlanmıştır: Noel, G. P. J. C. (2024). Evaluating AI-powered text-to-image generators for anatomical illustration: A comparative study. *Anatomical Sciences Education*, 17(5), 979–983. <https://doi.org/10.1002/ase.2336>

Bölüm 3

DİJİTAL GÜRÜLTÜ ÇAĞINDA İLETİŞİM TASARIMINDA SESSİZLİK VE BOŞLUK

Mukaddes ÇETİN BÜYÜKTUNCA¹

GİRİŞ

Dijital teknolojilerin gündelik yaşamın her katmanına nüfuz ettiği çağdaş iletişim ortamında, karşı karşıya kaldığımız en belirgin sorunlardan biri bilgi aşırı yüklemesi ve buna eşlik eden dikkat dağınıklığıdır. İnternet, sosyal medya, mobil uygulamalar ve algoritmik içerik dağıtım sistemleri, her an ve her yerde akan bir bilgi seli yaratmakta, bu durum da bireyin dikkatini sürekli olarak talep eden, onu çok sayıda uyarana maruz bırakan bir iletişim ekolojisi ortaya çıkarmaktadır. Herbert A. Simon'ın 1971 yılında formüle ettiği “bilgi bolluğunun dikkat yoksulluğu yarattığı” tespiti, günümüz dijital ekosisteminde varlığını keskin bir şekilde ortaya koymaktadır (Simon, 1971, s. 40-41). Artık sorun yalnızca bilginin çokluğu değil, bu çokluğun insanın bilişsel kapasitesini aşarak algısal bir gürültüye dönüşmesidir.

Dijital gürültü ortamındaki çokluktan meydana gelen bu karmaşa işitsel, görsel, metinsel ve etkileşimsel boyutlarıyla birden fazla düzlemi kapsamaktadır. Dijital platformlarda birbiriyle rekabet halindeki başlıklar, animasyonlar, bildirimler, açılır pencereler ve renk bombardımanları, kullanıcının dikkatini saniyeler içinde yakalayıp tüketmeyi hedefleyen bir tasarım anlayışının ürünleridir. Daha parlak, daha hızlı ve daha çarpıcı olanın öne çıktığı bir ortamda, iletişim tasarımının temel yönelimi de büyük ölçüde dikkat çekme aracına dönüşmektedir. Bu yönelimin getirdiği aşırı uyaran ortamı ise, kullanıcıda bilişsel yorgunluk, dikkat dağınıklığı ve anlam kaybı gibi olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir.

Çalışmada, söz konusu çıkış noktalarından hareketle dijital gürültü çağında iletişim tasarımının ihmal ettiği “sessizlik” ve “boşluk” kavramsal açıdan yeniden

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Görsel İletişim Tasarımı Anasanat Dalı, mcbuyuktunca@mehmetakif.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8437-0476

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği: Felsefi fragmanlar*. (N. Ülner ve E. Ö. Karadoğan, Çev.). İstanbul: Kabcacı Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1944).
- Ambrose, G. ve Harris, P. (2010). *Design thinking for visual communication*. Londra: Fairchild Books.
- Baudrillard, J. (2009). *Gösterge ekonomi politiği hakkında bir eleştiri*. (O. Adanır ve A. Bilgin, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1972).
- Baudrillard, J. (2020). *Nesneler sistemi*. (O. Adanır ve A. Bilgin, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1968).
- Bhargava, V. ve Velasquez, M. (2021). Ethics of the attention economy: The problem of social media addiction. *Business Ethics Quarterly*, 31(3), 321-359. Doi: 10.1017/beq.2020.32
- Cadarso, M. (2015). Sustainable communication design principles. *Procedia Manufacturing*, 3, 5993-6000. Doi: 0.1016/j.promfg.2015.07.700
- Cooper, A., Reimann, R. ve Cronin, D. (2014). *About face: The essentials of interaction design* (4. baskı). Indianapolis: Wiley.
- Crary, J. (2001). *Suspensions of perception: Attention, spectacle, and modern culture*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Crowther, P. (2019). *Ontology and aesthetics of digital art*. Londra: Routledge.
- Davenport, T. H. ve Beck, J. C. (2001). *The attention economy: Understanding the new currency of business*. Boston: Harvard Business School Press.
- Few, S. (2006). *Information dashboard design: The effective visual communication of data*. Sebastopol, CA: O'Reilly Media.
- Foucault, M. (2016). *Bu bir pipo değildir*. (S. Hilav, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1973).
- Goldhaber, M. (1997). The attention economy and the net. *First Monday*, 2(4). Doi: 10.5210/fm.v2i4.519
- Hallnäs, L. ve Redström, J. (2001). Slow technology: Designing for reflection. *Personal and Ubiquitous Computing*, 5(3), 201-212. Doi: 10.1007/PL00000019
- Han, B.-C. (2015). *Yorgunluk toplumu*. (S. Yalçın, Çev.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Han, B.-C. (2022). *Sürünün içinde: Dijital perspektifler*. (Ç. Ogan, Çev.). İstanbul: İnka Yayınları.
- Han, B.-C. (2022a). *Anlatının krizi*. (Ç. Ogan, Çev.). İstanbul: İnka Yayınları.
- Han, B.-C. (2022b). *Hiperkültürelilik*. (Ç. Ogan, Çev.). İstanbul: İnka Yayınları.
- Heidegger, M. (2008). *Varlık ve zaman*. (K. H. Ökten, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı. (Orijinal eserin yayın tarihi 1927).
- Kelly, M. ve Bielby, J. (2016). *Information cultures in the digital age: A festschrift in honor of Rafael Capurro*. Wiesbaden: Springer.
- Kouvaras, L. I. (2013). *Loading the silence: Australian sound art in the post-digital age*. Farnham: Ashgate Publishing.
- Kress, G. ve Van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Londra: Arnold.
- Kwastek, K. (2013). *Aesthetics of interaction in digital art*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Liang, F. (2022). The end of social media and the rise of the attention economy. *Media, Culture & Society*, 37, 1-5. Doi: 10.1177/01634437221077168
- Nordau, M. (1895). *Degeneration* (1). Appleton.
- Nelson-Field, K. (2020). *The attention economy and how media works: Simple truths for marketers*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Newport, C. (2019). *Digital minimalism: Choosing a focused life in a noisy world*. New York: Portfolio/Penguin.
- Odell, J. (2019). *How to do nothing: Resisting the attention economy*. Brooklyn: Melville House.
- Paul, C. (2016). *A companion to digital art*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Ribot, T. (1889). *Psychologie de l'attention* (1). Editions L'Harmattan.

Güzel Sanatlarda Güncel Konular II

- Shannon, C. E. ve Weaver, W. (1949). *The mathematical theory of communication*. Urbana: University of Illinois Press.
- Simanowski, R. (2011). *Digital art and meaning: Reading kinetic poetry, text machines, mapping art, and interactive installations*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Simon, H. A. (1971). Designing organizations for an information-rich world. M. Greenberger (Ed.), *Computers, communication, and the public interest* içinde (s. 37-72). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Tidwell, J., Brewer, C. ve Valencia, A. (2020). *Designing interfaces: Patterns for effective interaction design* (3. baskı). Sebastopol, CA: O'Reilly Media.
- Tuch, A. N., Presslauer, E. E., Stöcklin, M., Opwis, K. ve Bargas-Avila, J. A. (2012). The role of visual complexity and prototypicality regarding first impression of websites. *International Journal of Human-Computer Studies*, 70(11), 794-811. Doi: 10.1016/j.ijhcs.2012.06.003
- Weiser, M. ve Brown, J. S. (1996). The coming age of calm technology. Xerox PARC. (01/10/2024 tarihinde <https://calmtech.com/papers/coming-age-calm-technology.html> adresinden ulaşılmıştır).

Bölüm 4

GÖSTERGE PANELLERİNDE (DASHBOARD) ARAYÜZ ÇEŞİTLİLİĞİ

Duygu AKTAŞ DURMUŞ¹

GİRİŞ

Kurumsal yapılarda üretilen veri hacmi her geçen yıl katlanarak büyümekte, karar alıcılar ise bu devasa bilgi yığınına anlamlı kılacak araçlara ihtiyaç duymaktadır. Gösterge panelleri tam da bu noktada devreye girerek ham verileri görsel bir dille özetleyen, kritik performans göstergelerini tek bir ekrana sığdıran ve farklı düzeylerdeki kullanıcılara ortak bir bilgi zemini sunan dijital arayüzler olarak işlev görmektedir. Söz konusu araçların etkinliği, büyük ölçüde sunuldukları arayüzün niteliğine bağlıdır; çünkü aynı veri kümesi, farklı bir görsel düzenlemeyle bambaşka yorumlara kapı aralayabilir. Dolayısıyla araştırmacılar gösterge paneli tasarımını salt teknik bir mesele olarak değil disiplinlerarası bir alan olarak ele almaya başlamıştır (Few, 2006, s. 26).

Gösterge panellerinin kavramsal sınırları konusunda alanyazında hâlâ belirgin bir uzlaşma sağlanamamıştır. Farklı disiplinler bu araçlara birbirinden ayrılan anlamlar yüklemekte, kimi araştırmacı bilgi teknolojisi perspektifinden yaklaşırken kimi araştırmacı iletişim ve tasarım perspektifini öne çıkarmaktadır (Sarikaya & ark., 2019, s. 682). Böylesi bir kavramsal çoğulculuk, uygulamada da kendini göstermektedir. Sağlık sektöründe hasta verilerini izleyen bir panel ile e-ticaret platformunda satış metriklerini sunan bir panel, ortak bir adla anılmalarına karşın yapısal ve işlevsel açıdan birbirinden oldukça uzaktır. İlgili gözlem, tek tip bir arayüz şablonunun bu denli farklılaşan gereksinimlere yanıt vermesinin beklenemeyeceğini, dolayısıyla çeşitliliğin bir tercih değil zorunluluk olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon Bölümü, Çizgi Film ve Animasyon Anasanat Dalı, dadurmus@mehmetakif.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4790-8297

uyarlanabilirliğin yaşamsal önem taşıdığı deneyimlenmiştir (Clement & ark., 2020, s. 590). Etkileşimli ve dinamik ortamlarda bilişsel yük ölçümüne yönelik yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi ihtiyacı sürmektedir (Khalil & ark., 2005).

Güncel eğilimler değerlendirildiğinde yapay zekâ entegrasyonu, mobil uyumluluk ve gerçek zamanlı veri akışının alanı dönüştüren üç temel dinamik olduğu görülmektedir. Yapay zekâ destekli özelliklerin kullanıcı deneyimini zenginleştirdiği fark edilmektedir (Setproduct, 2024; Domo, 2026). Üç dinamiğin kesişimi, gösterge panellerinin geleceğini şekillendirecek temel ekosistemi oluşturmaktadır. Web teknolojilerindeki hızlı gelişmenin tasarım olanaklarını sürekli genişlettiği saptanmıştır (Pastushenko, 2017, s. 55). Gösterge paneli tasarımının hem estetik hem de işlevsel anlamda giderek daha olgun çözümler ürettiği belirtilmektedir (Hasan, 2025). Farklı sektörlerin kendine özgü tasarım gereksinimlerinin sektörel en iyi uygulamaların oluşmasını sağladığı gösterilmiştir (Nasir & ark., 2024, s. 1445; Awodiji, 2021, s. 195). Pratik tasarım rehberlerinin alandaki bilgi birikimini somut öneriler hâlinde özetlediği aktarılmaktadır (Undru, 2024).

Gelecek araştırmalar için çeşitli öncelikli alanlar belirlenebilmektedir. Birincisi, farklı kültürel bağlamlarda arayüz tercihlerinin nasıl farklılaştığı henüz yeterince araştırılmamıştır; kültürel boyutun göz ardı edilmesi, evrensellik iddiası taşıyan tasarım ilkelerinin geçerliliğini sorgulatmaktadır. İkincisi, yapay zekâ destekli panellerin kullanıcı özerkliği ve veri okuryazarlığı üzerindeki uzun vadeli etkileri incelenmeli, bilişsel yük kuramının bu yeni bağlamdaki uygulamaları değerlendirilmelidir. Üçüncüsü, erişilebilirlik standartlarının gösterge panellerine özgü uyarlamaları geliştirilmelidir. Dördüncüsü, artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik ortamlarında üç boyutlu gösterge panellerinin etkinliği keşfedilmelidir. Beşincisi, sektörel karşılaştırmalı çalışmalarla en iyi uygulamaların sistematik biçimde belirlenmesi zorunlu kılmaktadır. Mevcut çalışmanın gösterge paneli tasarımında arayüz çeşitliliğinin kuramsal ve uygulamalı boyutlarını güzel sanatlar perspektifinden ele alarak alana katkı sunması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Awodiji, T. O. (2021). Interactive dashboard design for manager, data analyst and executive. *International Journal of Computer Science and Information Security*, 19(5), 175-198.
- Bach, B., Freeman, E., Abdul-Rahman, A., Turkay, C., Khan, S., Fan, Y. & Chen, M. (2023). Dashboard design patterns. *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics*, 29(1), 342-370.
- Chakraborty, S., Kiefer, P. & Raubal, M. (2024). The influence of uncertainty visualization on decision-making in dashboard design. *Information Visualization*, 23(1), 1-18.

- Cheng, N., Zhao, W., Xu, X., Liu, H. & Tao, J. (2024). The influence of learning analytics dashboard design on cognitive load and learning performance. *Computers & Education*, 210, 19730-19755.
- Clavadetscher, S., Schlotter, M., Christen, N., Streitberg, J. & Burch, M. (2024). Dashboard design: Interactive and visual enhancements for Spotify analytics. *Proceedings of the 17th International Symposium on Visual Information Communication and Interaction*, 1-18.
- Clement, F., Kaur, A., Sedghi, M., Krishnaswamy, D. & Punithakumar, K. (2020). Interactive COVID-19 dashboard: Design, analysis, and communication. *Journal of Public Policy & Marketing*, 39(4), 580-595.
- Desbarats, N. P. (2023). *More practical charts: 20 additional chart types for data-savvy audiences*. Ottawa: Practical Reporting.
- Domo (2026). How to use strategic dashboards for long-term business success. (08/03/2026 tarihinde <https://www.domo.com/data-dashboards> adresinden erişilmiştir).
- Fard, A. (2022). Dashboard UI design: 14 best practices for stakeholders. (08/03/2026 tarihinde <https://adamfard.com/blog/dashboard-ui-design> adresinden erişilmiştir).
- Few, S. (2006). *Information dashboard design: The effective visual communication of data*. Sebastopol: O'Reilly Media.
- Few, S. (2007). *Data visualization: Past, present, and future*. Perceptual Edge.
- Hasan, M. (2025). How to master dashboard design principles in 2025? (08/03/2026 tarihinde <https://panze.io/dashboard-design-principles> adresinden erişilmiştir).
- Huang, W., Eades, P. & Hong, S.-H. (2009). Measuring effectiveness of graph visualizations: A cognitive load perspective. *Information Visualization*, 8(3), 139-152.
- Janes, A., Sillitti, A. & Succi, G. (2013). Effective dashboard design. *Cutter IT Journal*, 26(1), 17-24.
- Ke, J., Liao, P., Li, J. & Luo, X. (2023). Effect of information load and cognitive load on task performance in construction dashboard design. *Automation in Construction*, 150, 1-15.
- Khalil, M. K., Paas, F., Johnson, T. E. & Payer, A. F. (2005). Interactive and dynamic visualizations in teaching and learning of anatomy: A cognitive load perspective. *The Anatomical Record Part B: The New Anatomist*, 286B(1), 8-14.
- Khan, A. (2024). *Visual analytics for dashboards*. New York: Apress. Doi: 10.1007/979-8-8688-0119-8
- Lagioia, T. (2022). Principles for effective dashboard design. (08/03/2026 tarihinde <https://servian.com/blog/principles-effective-dashboard-design> adresinden erişilmiştir).
- Moallem, A. (2023). *Dashboard design*. İçinde C. Stephanidis & G. Salvendy (Ed.), *Human-computer interaction in various application domains*. Springer.
- Nasir, A. H. M., Surin, E. S. M. & Ahmad, M. N. (2024). Towards unified information dashboard design for healthcare: A systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 26(3), 1430-1450.
- Nussbaumer Knaflic, C. (2015). *Storytelling with data: A data visualization guide for business professionals*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Paas, F., Tricot, A., Ouwehand, K. & Lespiau, F. (Ed.). (2025). *Cognitive load theory: Emerging trends and innovations*. Cham: Springer.
- Pastushenko, O. (2017). *Web application for information dashboard design (Yüksek lisans tezi)*. Brno University of Technology.
- Putra, F. J. (2025). 10 best UI/UX dashboard design principles for 2025. (08/03/2026 tarihinde <https://medium.com/@nicepixel/dashboard-ui-ux> adresinden erişilmiştir).
- Sarikaya, A., Correll, M., Bartram, L., Tory, M. & Fisher, D. (2019). What do we talk about when we talk about dashboards? *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics*, 25(1), 682-694.
- Setproduct (2024). Effective dashboard design principles. (08/03/2026 tarihinde <https://www.setproduct.com/blog/effective-dashboard-design> adresinden erişilmiştir).

Güzel Sanatlarda Güncel Konular II

- Shaar, S. (2024). Dashboard design: Best practices and examples. (08/03/2026 tarihinde <https://www.justinmind.com/blog/dashboard-design> adresinden erişilmiştir).
- Smith, C. (2025a). Dashboard design best practices for better data insights. (08/03/2026 tarihinde <https://medium.com/@csmith/dashboard-design> adresinden erişilmiştir).
- Smith, C. (2025b). Dashboard design principles for better data visualization. (08/03/2026 tarihinde <https://medium.com/@csmith/dashboard-principles> adresinden erişilmiştir).
- Undru, A. (2024). Dashboard design: Examples and best practices. (08/03/2026 tarihinde <https://www.thoughtspot.com/data-literacy/dashboard-design> adresinden erişilmiştir).
- UXPin (2025). Effective dashboard design principles for 2025. (08/03/2026 tarihinde <https://www.uxpin.com/studio/blog/effective-dashboard-design> adresinden erişilmiştir).
- Vadivel, A. & ark. (Ed.). (2025). Interactive and dynamic dashboard: Design principles. Boca Raton: CRC Press.
- Van Gog, T., Paas, F. & Sweller, J. (2010). Cognitive load theory: Advances in research on worked examples, animations, and cognitive load measurement. *Educational Psychology Review*, 22(4), 370-383.

Bölüm 5

MODA TASARIMINDA KULLANICI ODAKLI TASARIM YAKLAŞIMI*

Meltem ÖZSAN¹
Feride HASRET²
Hatice HARMANKAYA³

GİRİŞ

Giyim, yalnızca bir örtünme aracı değil, aynı zamanda bireyin kimliğini, statüsünü ve kültürel değerlerini yansıtan güçlü bir göstergedir. Birey, seçtiği giysi aracılığıyla karşı tarafta bir izlenim bırakmakta, kişiliğinin temsilcisi olarak giysileri sözsüz bir iletişim dili olarak kullanmaktadır. Bu nedenle kişiler, yaşam biçimleri ve kişilik özellikleri doğrultusunda giysi tercihlerini şekillendirmektedir. Moda kavramı ise, tasarım aracılığıyla “yeni” olanı ilgi çekici bir biçimde sunarak kullanıcının beğenebileceği ve tercih edebileceği albenide ürünler yaratmaktadır. Kullanıcıların yalnızca işlevsel özelliklere değil, aynı zamanda tasarımın deneyimsel ve duygusal boyutlarına da önem verdiği; tasarımlara bu niteliklerin dâhil edilmesinin giderek daha kritik hâle geldiği vurgulanmaktadır (Lokman, Noor & Nagamachi, 2007, s. 2). Bu yaklaşım, kullanıcıların yalnızca işlevsel gereksinimlerinin değil; algılarının, duygularının ve öznel değerlendirmelerinin de tasarım sürecine dâhil edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla moda tasarımında kullanıcı odaklılık, estetik beğeninin ötesinde, deneyim temelli bir değer üretimi anlamına gelmektedir. Bu noktada tasarım kavramının

* Bu çalışma Prof. Dr. Hatice Harmankaya'nın danışmanlığında Meltem Özsan tarafından yürütülen “Kullanıcı Odaklı Tasarım Yaklaşımı İle Giysi Tasarım Modeli Geliştirme” başlıklı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Araştırma süreci üniversite-sanayi iş birliği kapsamında ATT CLOTHING'in üç boyutlu prototipleme ve üretim desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

¹ Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, Moda Tasarımı Anasanat Dalı, meltemozsan@ksu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6217-4602

² Öğr. Gör., Üç Boyutlu Tasarım Uzmanı, ATT CLOTHING, ferideehasret@gmail.com

³ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Moda Tasarımı Anabilim Dalı, harmankayahatice@selcuk.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6375-7586

SONUÇ

Araştırma kapsamında ele alınan yaklaşım ve örnekler, moda tasarımında sürdürülebilir çözümler geliştirebilmek için tasarım sürecinin her aşamasında kullanıcıyı merkeze alan, çok paydaşlı ve iş birliğine dayalı bir yapının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Giyim kimlik, temsil ve kültürel ifade aracı olarak işlev görmesi, tasarım kararlarının yalnızca estetik ölçütlere değil; kullanıcı beklentileri, deneyimleri ve kullanım bağlamına dayalı bütüncül bir değerlendirmeye dayanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda kullanıcı odaklı tasarım, gereksinimlerin sistematik biçimde tanımlanmasını ve elde edilen geri bildirimler doğrultusunda sürecin yinelemeli olarak geliştirilmesini mümkün kılan bir anlayış sunmaktadır. Kullanıcı deneyimi, ürünle etkileşim sürecinde ortaya çıkan bilişsel ve duygusal değerlendirmeleri kapsayarak tasarımın işlev ve kullanılabilirlik boyutlarının ötesine geçmesine olanak tanımaktadır. Kitlesele bireyselleştirme uygulamaları ise kişiselleştirilmiş seçenekler ve dijital araçlar aracılığıyla kullanıcı ile ürün arasındaki uyumu güçlendiren güncel örnekler olarak öne çıkmaktadır. Bu kuramsal zemin, tasarım odaklı düşünmenin moda tasarımında yönetsel bir çerçeve olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Empati ile başlayan ve prototipleme-test döngüsüyle beslenen bu yaklaşım, belirsizlik içeren ve çok boyutlu tasarım problemlerinin kullanıcı perspektifiyle ele alınmasını desteklemektedir. Bölümde yer verilen kadın blazer ceket uygulaması, söz konusu yaklaşımın moda tasarımında nasıl yapılandırılabilirliğini somutlaştıran açıklayıcı bir örnek niteliğindedir.

Sonuç olarak tasarımın yalnızca işlevsel bir problem çözme pratiği değil; aynı zamanda kullanıcıda anlam ve duygu üreten bir deneyim alanı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda moda tasarımında kullanıcı odaklı yaklaşımlar, işlev-estetik arasındaki dengeyi kullanıcı deneyimi üzerinden yeniden kuran hem ürün değerini hem de kullanıcıyla kurulan bağı güçlendiren bütüncül bir tasarım anlayışını desteklemektedir.

KAYNAKÇA

- Aitamurto, T., Holland, D. & Hussain, S. (2015). The open paradigm in design research. *Design Issues*, 31 (4), 17-29. Doi: 10.1162/DESI_a_00348
- Anggraeni, A. & Dhillon, S. (2023). How does customer experience in a traditional fast fashion retail setting influence customer traditional and electronic word-of-mouth intention? In W. R. Murhadi (Ed.), *Proceedings of INSYMA 2022: Advances in Economics, Business and Management Research* (Vol. 223, pp. 987-995). Paris, France: Atlantis Press. Doi: 10.2991/978-94-6463-008-4_123

Güzel Sanatlarda Güncel Konular II

- Armstrong, T. & Johnson, I. L. (2019). Redesigning the assessment experience with design thinking: Using the creative process to break assessment barriers. *Strategies: A Journal for Physical and Sport Educators*, 32 (3), 41-48. Doi: 10.1080/08924562.2019.1585715
- Barnard, M. (1996). *Fashion as communication*. London: Routledge.
- Baytar, F., Chung, T. & Shin, E. (2020). Evaluating garments in augmented reality when shopping online. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 24 (4), 667-683. Doi: 10.1108/JFMM-05-2018-0077
- Bilgen, S. (1993). *Türkiye'de moda tasarımı eğitimi programlarının değerlendirilmesi ve Japonya-Hiroshima örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Brenninkmeyer, I. (1963). *The society of fashion*. Paris: Librairie Du Recueil.
- Buley, L. (2013). *The user experience team of one: A research and design survival guide*. Brooklyn, NY: Rosenfeld Media.
- Busch, O. V. (2017). *Moda praksişi*. (Dilara KILIÇ, Çev. Ed.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Chammas, A., Quaresma, M. & Mont'Alvão, C. (2015). A closer look on the user centered design. *Procedia Manufacturing* 3, 5397-5404.
- Choi, T. M. (2006). Quick response in fashion supply chains with dual information updating. *Journal of Industrial and Management Optimization*, 2, 255-268.
- Cross, N. (2007). *Designerly ways of knowing*. Basel: Birkhäuser Verlag AG.
- d.school. (2010). *The bootcamp bootleg* (2nd ed.). Stanford, CA: Hasso Plattner Institute of Design.
- Eines, T. F. & Vatne, S. (2018). Nurses and nurse assistants' experiences with using a design thinking approach to innovation in a nursing home. *Journal of Nursing Management*, 26 (4), 425-431. Doi: 10.1111/jonm.12559
- Ergüven, A. (2021). *İyi tasarım nedir?* İstanbul: Hümanist.
- Fan, J., Yu, W. & Hunter, L. (2004). *Clothing appearance and fit: Science and technology*. England: Woodhead.
- Forlizzi, J. & Ford, S. (2000). The building blocks of experience: An early framework for interaction designers. In D. Boyarski & W. A. Kellogg (Eds.), *Processes, practices, methods, and techniques: Proceedings of the 3rd Conference on Designing Interactive Systems*, (pp. 419-423). Brooklyn, NY: ACM.
- Holzinger, A. (2005). Usability engineering methods for software developers. *Communications of the ACM*, 48 (1), 71-74. Doi: 10.1145/1039539.1039541
- Isleifsdottir, J. & Larusdottir, M. (2008). Measuring the user experience of a task oriented software. In *Proceedings of the International Workshop on Meaningful Measures: Valid Useful User Experience Measurement (VUUM)* (pp. 97-101). Erişim adresi: https://www.ru.is/kennarar/marta/Attrakdiff_2-paper_final.pdf
- Johansson-Sköldberg, U., Woodilla, J. & Çetinkaya, M. (2013). Design thinking: Past, present and possible futures. *Creativity and Innovation Management*, 22 (2), 121-146. Doi: 10.1111/caim.12023
- Jones, J. C. (1966). Design methods reviewed. In S. A. Gregory (Ed.), *The design method* (pp. 295-309). New York: Springer.
- Kawamura, Y. (2016). *Moda-loji: Moda çalışmalarına giriş*. (Şakir Özüdoğru, Çev. Ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kozan, E. (2021). *Tasarım odaklı düşünce*. İstanbul: Abaküs.
- Lai, J., Honda, T. & Yang, C. M. (2010). A study of the role of user-centered design methods in design team projects. *Artificial Intelligence for Engineering Design, Analysis and Manufacturing*, 24, 303-316.
- Leifer L. J. & Steinert M. (2014). Dancing with ambiguity: Causality behavior, design thinking, and triple-loop-learning. In O. Gassmann & F. Schweitzer (Eds.), *Management of the fuzzy front end of innovation* (pp. 141-158). Cham: Springer.

- Liang, Y., Lee, S. H. & Workman J. E. (2020). Implementation of artificial intelligence in fashion: Are consumers ready? *Clothing and Textiles Research Journal*, 38 (1), 3-18. Doi: 10.1177/0887302X19873437
- Lokman, A. M., Noor, N. M. & Nagamachi, M. (2007). Kansei engineering: A study on perception of online clothing website. *Proceedings of the 10th QMOD Conference on Quality Management and Organizational Development*. Helsingborg, Sweden.
- Löbach, B. (1976). *Design industrial: Bases para a configuração dos produtos industriais*. São Paulo: Edgard Blücher.
- Luchs, M. (2014). A brief introduction to design thinking. M. Luchs, K.S. Scott & A. Griffin (Eds.), *Design thinking: New product development essentials from the PDMA* (pp. 1-11). Hoboken, NJ: Wiley.
- McKinsey & Company. (2018). *The state of fashion 2018*. (18/10/2025 tarihinde https://cdn.businessoffashion.com/reports/The_State_of_Fashion_2018_v2.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Nayak, R., Padhye, R., Wang, L., et al. (2015). The role of mass customisation in the apparel industry. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 8 (2), 162-172. Doi: 10.1080/17543266.2015.1045041
- Norman, A. D. (2004). *Emotional design: Why we love (or hate) everyday things*. New York: Basic Books.
- Pastoureau, M. (1986). *Figures et couleurs: études sur la symbolique et la sensibilité médiévales*. Paris: Le Leopard d'or.
- Remaury, B. (ed.). (1996). *Dictionnaire de la mode au XXe siècle*. Paris: Editions du Regard.
- Saffer, D. (2010). *Designing for interaction*. Berkeley, CA: New Riders.
- Sanders, E. B.-N. (2006). Design research in 2006. *Design Research Quarterly*, 1 (1), 1-8.
- Sanoff, H. (2011). Multiple views of participatory design. *Focus*, 8 (1), 11-21. Doi: 10.15368/focus.2011v8n1.1
- Schiele, K. & Chen, S. (2018). Design thinking and digital marketing skills in marketing education: A module on building mobile applications. *Marketing Education Review*, 28 (3), 150-154. Doi: 10.1080/10528008.2018.1448283
- Shirkhani, S., Mokayed, H., Saini, R., et al. (2023). Study of AI-driven fashion recommender systems. *SN Computer Science*, 4 (514). Doi: 10.1007/s42979-023-01932-9
- Silveira, G., Borenstein, D. & Fogliatto, S. F. (2001). Mass customization: Literature review and research directions. *International Journal of Production Economics*, 72 (1), 1-13. Doi: 10.1016/S0925-5273(00)00079-7
- Simmel, G. (1957). Fashion. *American Journal of Sociology*, 62 (6), 541-558.
- Stappers, P.J. (2006). Creative connections: user, designer, context, and tools. *Personal and Ubiquitous Computing*, 10 (2-3), 95-100. Doi: 10.1007/s00779-005-0024-9
- Tunalı, İ. (2020). *Tasarım felsefesi*. Ankara: Fol.
- Udoewa, V. (2022). An introduction to radical participatory design: Decolonising participatory design processes. *Design Science*, 8. Doi: 10.1017/dsj.2022.24
- Wacnik, P., Daly, S. R. & Verma, A. (2025). Participatory design: A systematic review and insights for future practice. *Design Science*, 11 (21). Doi: 10.48550/arXiv.2409.17952
- Waquet, D. & Laporte, M. (2011). *Moda*. (Işık ERGÜDEN, Çev. Ed.). Ankara: Kültür Kitaplığı.
- Yazıcıoğlu, Y. (2017). *Endüstriyel tasarım*. İstanbul: İdeal.
- Yeung, H.-T. & Choi, T.-M. (2011). Mass customisation in the Hong Kong apparel industry. *Production Planning & Control*, 22 (3), 298-307. Doi: 10.1080/09537287.2010.498609
- Young, I. (2008). *Mental models: Aligning design strategy with human behavior*. Brookline, NY: Rosenfeld Media.
- Zahidi, Z. (2016). *Influence of user experience on user satisfaction for cultural heritage websites* (Unpublished doctoral dissertation). Multimedia University, Faculty of Creative Multimedia, Malaysia.

Bölüm 6

DİJİTAL MEDYADA EBEVEYNLİK SÖYLEMLERİ VE DEĞİŞEN ÇOCUKLUK: EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİNİN GÖRSEL VE KÜLTÜREL DÖNÜŞÜMÜ

Ayşe YILMAZ¹

DİJİTAL MEDYA VE AİLE İLİŞKİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Dijital medya teknolojilerinin gündelik yaşama hızla nüfuz etmesi, toplumsal ilişkiler kadar aile kurumunun yapısını ve işleyişini de köklü biçimde dönüştürmüştür. Geleneksel olarak biyolojik bağ, hukuki statü ve ortak yaşam mekânı üzerinden tanımlanan aile, günümüzde dijital iletişim araçlarıyla iç içe geçmiş, çevrimiçi ve çevrimdışı etkileşimlerin birlikte şekillendirdiği çok katmanlı bir ilişki alanına dönüşmüştür. Akıllı telefonlar, sosyal medya platformları ve anlık mesajlaşma uygulamaları, aile üyeleri arasındaki iletişim biçimlerini, zaman kullanımını ve mahremiyet algısını yeniden yapılandırmakta; bu dönüşüm, özellikle ebeveyn-çocuk ilişkilerinin yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

Ebeveyn-çocuk ilişkisi tarihsel olarak bilgi, deneyim ve otoriteye dayalı hiyerarşik bir yapı üzerine kurulmuştur. Çocuğun korunması, yönlendirilmesi ve toplumsal normlara uyumunun sağlanması, ebeveynin sahip olduğu bilgi ve deneyim üstünlüğü üzerinden meşrulaştırılmıştır. Dijital medya ortamlarının yaygınlaşmasıyla bilgiye erişim demokratikleşmiştir. Bu durum, bilgi temelli ebeveyn otoritesini karşılıklı uzlaşmaya açık, kırılabilir ve değişken bir yapıya dönüştürmüştür. Postman'ın (1982) çocukluk kavramının medya aracılığıyla dönüşümüne ilişkin tespitleri, dijital çağda daha görünür hâle gelmiş; çocukluk ile yetişkinlik arasındaki sembolik sınırlar giderek belirsizleşmiştir. Günümüzde çocuklar, dijital teknolojiler aracılığıyla bilgiye erken yaşta ve çoğu zaman ebeveyn gözetimi dışında erişebilmekte; bu durum ebeveyn otoritesinin bilgi temelli yapısını dönüştürerek daha müzakereye açık, kırılabilir ve değişken bir hâle getirmektedir.

¹ Öğr. Gör. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ferizli Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Grafik Tasarımı Pr., ayseyilmaz@subu.edu.tr, ORCID id: 0009-0004-5946-9900

KAYNAKÇA

- Akan, S., Keskin, S. ve Şener, K. (2024). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterlilikleri: Sosyoekonomik farklılıklar ve teknoloji deneyimi bağlamında bir inceleme. *Educational Academic Research*, 53, 40–54. Doi: 10.33418/education.1421262
- Aslan, A. ve Turgut, Y. E. (2024). Parental mediation in Turkey: The use of mobile devices in early childhood. *E-Learning and Digital Media*, 21(5), 444–461. Doi: 10.1177/20427530231167651
- Appel, M., Stiglbauer, B., Batinic, B. ve Holtz, P. (2014). Internet use and verbal aggression: The moderating role of parents and peers. *Computers in Human Behavior*, 33, 235–241. Doi: 10.1016/j.chb.2013.12.017
- Ayar, H., Bulut, N. ve Gelici, Z. (2023). Erken çocuklukta dijital bağımlılıkla mücadele projesi kapsamında ebeveynlerin çocuklarının dijital medya kullanımına ilişkin görüşleri. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(47), 1–33. Doi: 10.17335/sakaifd.1252105
- Boyd, d. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Clark, L. S. (2011). Parental mediation theory for the digital age. *Communication Theory*, 21(4), 323–343. Doi: 10.1111/j.1468-2885.2011.01391.x
- Coyne, S. M., Padilla-Walker, L. M. ve Fraser, A. M. (2014). “Media time = family time”: Positive media use in families with adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 29(5), 663–688. Doi: 10.1177/0743558414538316
- Darga, H. (2021). Anasının devam eden 5-6 yaş grubu çocukların evde oynadıkları dijital oyunlar ve ebeveynlerin davranışlarının belirlenmesi. *Journal of Computer and Education Research*, 9(17), 447–479. Doi: 10.18009/jcer.876987
- Domoff, S. E., Radesky, J. S., Harrison, K., Riley, H., Lumeng, J. C. ve Miller, A. L. (2019). A naturalistic study of child and family screen media use and mobile device “technoference.” *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 135–145. Doi: 10.1002/hbe2.139
- Duruoalp, E., Güneş, L. C. (2023). Exploring parental attitudes in the context of the digitalized family. *Journal of Education and Future*, 24, 15–29. Doi: 10.30786/jef.1243788
- Everri, M., Messina, M., Nearchou, F. ve Fruggeri, L. (2022). Parent–child relationships, digital media use and parents’ well-being during COVID-19 home confinement: The role of family resilience. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), Article 9687. Doi: 10.3390/ijerph19159687
- Gasser, U. ve Palfrey, J. (2008). *Born digital: Understanding the first generation of digital natives*. New York, NY: Basic Books.
- Gür, D. ve Kılıç Türel, Y. (2022). Parenting in the digital age: Attitudes, controls and limitations regarding children’s use of ICT. *Computers & Education*, 183, 104504. Doi: 10.1016/j.compedu.2022.104504
- Kabakçı Yurdakul, I., Dönmez, O., Yaman, F. ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 883–896.
- Kaya, F. ve Mutlu Bayraktar, F. (2021). Türkiye’de dijital ebeveynlik araştırmalarının eğilimleri: Sistematiik derleme. *e-Journal of New Media Studies*, 5(2), 110–130.
- Kopuz, T., Turgut, Y. E. ve Aktı Aslan, S. (2022). Dijital ebeveynlik tutumu ile çocukların güvenli internet kullanımları arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(42), 123–153. Doi: 10.14520/adyusbd.1207463
- Livingstone, S. (2009). *Children and the internet: Great expectations, challenging realities*. Cambridge, UK: Polity Press.
- McDaniel, B. T. ve Drouin, M. (2019). Daily technology interruptions and emotional and relational well-being. *Computers in Human Behavior*, 99, 1–8. Doi: 10.1016/j.chb.2019.04.027
- McDaniel, B. T. ve Radesky, J. S. (2018). Technoference: Parent distraction with technology and associations with child behavior problems. *Child Development*, 89(1), 100–109. Doi: 10.1111/cdev.12822

- Nathanson, A. I. (2015). Media and the family: Reflections and future directions. *Journal of Children and Media*, 9(1), 133–139. Doi: 10.1080/17482798.2015.997147
- Padilla-Walker, L. M., Coyne, S. M. ve Fraser, A. M. (2012). Getting a high-speed family connection: Associations between family media use and family connection. *Family Relations*, 61(3), 426–440. Doi: 10.1111/j.1741-3729.2012.00710.x
- Pazarcıkçı, F., Karataş, N. ve Kaya, A. (2024). The relationships of parents' mental well-being and sociodemographic characteristics with digital parenting awareness: Structural equation model analysis. *Journal of Pediatric Nursing*, 75, 102–111. Doi: 10.1016/j.pedn.2023.12.036
- Postman, N. (1982). *The disappearance of childhood*. New York, NY: Delacorte Press. (Türkçe baskı: 2018, İstanbul: İmge Kitabevi.)
- Radesky, J. S., Kistin, C. J., Zuckerman, B., Nitzberg, K., Gross, J., Kaplan-Sanoff, M., Augustyn, M. ve Silverstein, M. (2014). Patterns of mobile device use by caregivers and children during meals in fast food restaurants. *Pediatrics*, 133(4), e843–e849. Doi: 10.1542/peds.2013-3703
- Tynes, B. M. (2007). Internet safety gone wild? Sacrificing the educational and psychosocial benefits of online social environments. *Journal of Adolescent Research*, 22(6), 575–584. Doi: 10.1177/0743558407306345
- Ünlü, D. G. ve Kesgin, Y. (2021). Dijital ebeveynlik, aşı kararsızlığı ve COVID-19. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 56, 166–185. Doi: 10.47998/ikad.994956
- Wei, W.-X., Zhao, X.-X. ve Chooi, W.-T. (2025). Family conflict is associated with increased risk of problematic digital media use in children and adolescents: A systematic review with narrative synthesis. *Journal of Behavioral Addictions*, 14(1), 10–34.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö. ve Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *İnsan ve İnsan*, 7(25), 115–137. Doi: 10.29224/insanveinsan.634257.

Bölüm 7

MÜZEDE ÖĞRENME ODAKLI DİJİTALLEŞME

Armağan KONAK¹

1. GİRİŞ

Geçtiğimiz yarım yüzyıl içinde dijital teknolojilerin kültürel kurumlarla bütünleşme süreci, müzelerin toplumsal işlevini, bilgi üretim biçimlerini ve öğrenme deneyimlerini köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Bu dönüşüm yalnızca teknolojik bir yenilik olarak değil; aynı zamanda kurumsal yönetim anlayışını, pedagojik yaklaşımları ve toplumla kurulan etkileşim biçimlerini yeniden tanımlayan çok boyutlu bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Müzeler; tarihsel süreç içinde bilginin korunduğu, sınıflandırıldığı ve topluma aktarıldığı kurumlar olarak bilinmektedir. Ancak dijitalleşmeyle birlikte bu kurumlar, sadece bilgi depolama alanı olmaktan çıkıp dinamik birer öğrenme ortamına dönüşmüştür. Bu dönüşüm sürecinin anlaşılabilmesi için yalnızca güncel teknolojik uygulamalara odaklanmak yeterli değildir; sürecin tarihsel köklerini, pedagojik altyapısını ve kurumsal yönetim boyutlarını bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir (Parry, 2007).

Dijitalleşmenin müzeler üzerindeki ilk izleri, 1970’li yıllarda bilgisayar destekli veri tabanlarının koleksiyon yönetiminde kullanılmaya başlanmasıyla kendini göstermektedir. Bu dönemde, dijital teknolojilerin müzecilik alanındaki işlevi oldukça sınırlıdır. O dönemdeki teknolojik sistemler, esas itibarıyla arşivleme ve kataloglama süreçlerini kolaylaştırmaya yönelik teknik altyapılar olarak işlev görmektedir. O dönemde dijitalleşmenin amacı, araştırmacıların ve müze uzmanlarının koleksiyonlara erişimini hızlandırmak ve kurumsal kayıtların daha sistematik biçimde yönetilmesini sağlamaktır (Parry, 2007). Dolayısıyla ilk dijital girişimler, müzede öğrenmeye yönelik uygulamalar olmaktan ziyade idari verimliliği artıran teknik çözümler olarak ortaya çıkmaktadır.

¹ Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, akonak@mehmetakif.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9163-7960

Bakanlığı'nın öncülüğünde geliştirilecek bir ulusal dijital müzecilik stratejisi; standartlaşma, finansman mekanizmaları ve kapasite geliştirme programlarını kapsayan bütünlük bir çerçeveye sunabilir. Kurumlar arası iş birliği ve bilgi paylaşımı platformları, özellikle küçük ve orta ölçekli müzeler için kritik öneme sahiptir; çünkü bu kurumlar dijital dönüşümün getirdiği teknik ve mali yükü tek başlarına karşılamakta ciddi güçlüklerle karşılaşabilirler.

Müzeler; misyonlarını, değerlerini ve toplumsal sorumluluklarını merkeze alan dijital stratejiler geliştirerek, teknolojiyi bir amaç değil; araç olarak konumlandıklarında gerçek anlamda dönüştürücü kurumlar haline gelebilir.

Sonuç olarak, bu bölümde müzelerde dijital dönüşümün eğitsel, teknolojik ve kurumsal boyutlarını bütünlük bir perspektiften ele almanın gerekliliği vurgulanmıştır. Müze öğrenmesi, gerçek anlamda bilgiyi dönüştürme gücüne; dijital araçlar, ancak güçlü bir eğitsel program tasarımı, etik bir sorumluluk anlayışı ve sürdürülebilir bir kurumsal stratejiyle bütünlüştüğünde ulaşabilir. Türkiye'deki müzeler bu dönüşüm yolculuğunda uluslararası deneyimlerden öğrenme, ulusal bağlamın özgün gereksinimlerini dikkate alma ve kültürel mirasın geleceği için cesaretli bir vizyon inşa etme sorumluluğuyla karşı karşıyadır. Bu sorumluluk, yalnızca kurumsal bir görev değil; aynı zamanda toplumsal bir görevdir.

KAYNAKÇA

- Acuner, Ş. ve Şimşek, A. (2024). Müzelerde Dijital Dönüşüm: Müze Çalışanlarının Dijital Dönüşüm Algılarının ve Yetkinliklerinin İncelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 4(2), 103-123.
- Barron, B. ve Darling-Hammond, L. (2008). Teaching for Meaningful Learning: A Review of Research on Inquiry-based and Cooperative Learning. *Powerful Learning: What We Know About Teaching for Understanding*, 11-70. Edutopia. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED539399.pdf>
- Black, G. (2011). *Transforming Museums in the Twenty-First Century*. Routledge.
- Bruce County Museum & Cultural Centre. (2021). *Digital Content Strategy*. Bruce County Museum. https://www.brucemuseum.ca/wp-content/uploads/2021/06/210202-Bruce-County-Museum-Cultural-Centre-Digital-Content-Strategy_FNL_AODA_2-AODA.pdf
- Çakmak, T. (2018). Kültürel Bellek Kurumlarında Dijitalleştirme: Ankara'daki 17 Kurumun Uygulamalarının Analizi. *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 2018; 6(2): 167-182 | DOI: 10.5505/jas.2018.30502. <https://ankaradergisi.org/jvi.aspx?pdire=jas&plng=tur&un=JAS-30502>
- Charr, M. (2025). How Museums Are Using Augmented Reality. *MuseumNext*. https://www-museumnext-com.translate.google/article/how-museums-are-using-augmented-reality/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc
- Cuseum. (2024, 2 Ekim). Digital Engagement Tools for Museums: How apps, AR and Virtual Tours Enhance Visitor Interaction. *Cuseum Blog*. <https://cuseum.com/blog/2024/10/2/digital-engagement-tools-for-museums-are-transforming-visitor-experiences>
- Digital Culture Compass. (t.y.). *About*. <https://digitalculturecompass.org.uk/about>
- Ferguson, R. (2012). Learning analytics: Drivers, Developments and Challenges. *International Journal of Technology Enhanced Learning*, 4(5/6). https://oro.open.ac.uk/36374/1/IJTEL40501_Ferguson%20Jan%202013.pdf

- Hein, G. E. (1938). *Learning in the Museum*. Routledge. <https://archive.org/details/learninginmuseum0000hein/page/n5/mode/2up>
- Kanada İnsan Hakları Müzesi. Ziyaret Etkinlikleri ve Yaşa Uygun Kılavuzlar. <https://humanrights.ca/visit/children-and-families>
- Komianos, V., Tsipis, A., Kontopanagou, K. (2024). Introducing Digitized Cultural Heritage to Wider Audiences by Employing Virtual and Augmented Reality Experiences: The Case of the v-Corfu Project. *Technologies* 2024, 12(10), 196; <https://doi.org/10.3390/technologies12100196>
- Laurillard, D. (2012). *Teaching as A Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology*. Routledge.
- McClellan, A. (2012). Museum Expansion in The Twenty-first Century: Abu Dhabi. *Journal of Curatorial Studies*, 1(3), 271–293. https://www.researchgate.net/profile/Andrew-McClellan-5/publication/272274993_Museum_Expansion_in_the_Twenty-First_Century_Abu_Dhabi/links/5a78659baca2722e4df189f1/Museum-Expansion-in-the-Twenty-First-Century-Abu-Dhabi.pdf
- Mercan, G., Selçuk, Z., Keskin, M. (2023). The Impact of Virtual Museum on Learning Achievement: A Meta-Synthesis Study. *Journal of Human and Social Sciences*, 6(2), 520-544.
- Paris Ulusal Doğa Tarihi Müzesi. (2025). Revivre, Les Animaux Disparus En Réalité Augmentée. <https://www.mnhn.fr/fr/experience/revivre-les-animaux-disparus-en-realite-augmentee>
- Parry, R. (2007). *Recoding the Museum: Digital Heritage and the Technologies of Change*. Routledge. https://www.researchgate.net/publication/27247605_Recoding_the_Museum_Digital_Heritage_and_the_Technologies_of_Change
- Pavlović, D. (2021). Digital Tools in Museum Learning—A Literature Review from 2000 to 2020. *Teaching, Learning and Teacher Education* Vol. 5(2), 167–178. https://www.researchgate.net/publication/359289329_DIGITAL_TOOLS_IN_MUSEUM_LEARNING_-_A_LITERATURE_REVIEW_FROM_2000_TO_2020
- Radianti, J., Majchrzak, T. A., Fromm, J. ve Wohlgenannt, I. (2020). A Systematic Review of Immersive Virtual Reality Applications for Higher Education: Design Elements, Lessons Learned, and Research Agenda. *Computers & Education*, 147, 103778. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360131519303276>
- Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. *Museum 2.0*. https://books.google.com.tr/books/about/The_Participatory_Museum.html?id=qun060HUcOcC&redir_esc=y
- Victoria Stasiuk & Associate (2025). *Museum Digital Strategy. Insights Digital Transformation*. <https://victoriastasiuk.ca/museum-digital-strategy/>
- Terras, M. (2015). Opening Access to Collections: The making and Using of Open Digitised Cultural Content. *Online Information Review*, 39(5), 733–752. <https://www.emerald.com/oir/article-abstract/39/5/733/320033/Opening-Access-to-collections-the-making-and-using?redirectedFrom=fulltext>
- Yumak, A. ve Karadeniz, Ş. (2023). Use of New Technologies in Museum Education and Outcomes. *Journal of International Museum Education*, 2023, Vol. 5, Special Issue, 62-77. <https://dergi-park.org.tr/tr/download/article-file/3479052>

Bölüm 8

SANAT, PSİKANALİZ VE BEDEN: TOMÁŠ JETELA RESİMLERİNE PSİKOLOJİK BİR BAKIŞ

Esra YILDIRIM¹

Fatih TAŞCI²

Bu çalışma Tomáš Jetela'nın sanatsal üretimini psikolojik ve psikanalitik açıdan ele alarak, eserlerindeki grotesk figürlerin, insan ruhunun derinliklerindeki çatışmaları nasıl yansıttığını incelemektedir. Jetela'nın eserleri, bedenin deformasyonu yoluyla bireyin kimlik arayışını, benlik bölünmelerini ve bilinçdışıdaki bastırılmış travmalarını görünür kılan bir anlatı oluşturmaktadır.

Sanatçının eserlerinde görülen grotesk deformasyonlar, Jung'un kolektif bilinçdışı ve arketip teorileri çerçevesinde ele alındığında, yalnızca bireysel psikolojiyi değil, insanlığın ortak travmalarını ve bilinçdışına itilmiş korkularını da temsil etmektedir. Jetela'nın eserleri, izleyiciyi yalnızca estetik bir deneyime değil, aynı zamanda psikolojik bir yüzleşmeye davet ederek, bilinçaltındaki bastırılmış duygularla yüzleşme fırsatı sunmaktadır. Lacan'ın Ayna Evresi perspektifinden bakıldığında ise sanatçının figürleri, bireyin kendisiyle olan yabancılaşmasını, bölünmüş benlik algısını ve kimlik krizlerini açığa çıkarmaktadır. Freud'un psikanalitik kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, Jetela'nın resimleri id, ego ve süperego arasındaki çatışmayı sembolize eden figürlerle doludur. Bedenler, bir yandan içgüdülerin serbestçe dışavurumunu temsil ederken, diğer yandan toplumsal normların ve ahlaki baskıların yarattığı kimliksel parçalanmayı yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, Tomáš Jetela'nın eserleri, psikanaliz ve sanatın kesişiminde yer alan güçlü anlatılar oluşturmakta ve izleyicinin bilinçdışı dünyasına açılan bir kapı işlevi görmektedir. Bu çalışma, sanatçının eserlerindeki psikolojik unsurları çözümlenerek, Tomáš Jetela'nın sanatsal pratiğini daha derin bir anlam katmanıyla okumayı amaçlamaktadır.

¹ Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, esraal670@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2229-3679

² Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Resim Anasanat Dalı, ftasci@beu.edu.tr., ORCID iD: 0000-0003-3532-9597

Sonuç olarak, Tomáš Jetela'nın grotesk estetiği yalnızca biçimsel bir deformasyon değil; modern öznenin kırılmasını, dağılmasını ve yeniden kurulma çabasını temsil eden psikanalitik bir anlatıdır. Bu çalışma, sanatçının üretimini estetik bir kategori içinde sınırlamak yerine, beden üzerinden işleyen psikolojik bir düşünme alanı olarak değerlendirmiştir.

Jetela'nın resimleri, izleyiciyi edilgen bir gözlemci olmaktan çıkararak, kendi bilinçdışı katmanlarıyla yüzleşmeye zorlayan bir deneyim alanı yaratmaktadır. Bu bağlamda sanatçı, grotesk aracılığıyla çağdaş insanın içsel kırılmasını görünür kılan güçlü bir psikanalitik anlatı kurmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (2020). Sanatsal bir biçim olarak grotesk nedir?. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, 2(1), s.1-35
- Barrett, T. (2015). *Neden Bu Sanat?*. (Çev. Esra Ermert Tınaz). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Geist, M. (2018). *Carl Gustav Jung ve Analitik Psikolojiye Kısa Bir Giriş*. 04 Mart 2026 tarihinde <https://gorgondergisi.com/carl-gustav-jung-ve-analitik-psikolojiye-kisa-bir-giris/amp/> adresinden erişildi.
- Doğan, H. (2018). *Sosyolojik ve psikolojik olguların etkisinde sanatta grotesk beden imgesi* (Sanatta Yeterlik Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Eco, U. (2009). *Çirkinliğin Tarihi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Fordham, F. (2015). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları* (Çev. Aslan Yalçınır). İstanbul: Say Yayınları.
- Jetela, T. (t.y.). *Tomas Jetela- About*. 04 Mart 2026 tarihinde <https://www.tomasjetela.com/about> adresinden erişildi
- Kavut, S. (2020). Carl Gustav Jung: A study on his concepts, theories and philosophy. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 6(2), 681-695. <https://doi.org/10.46442/intjcss.620975>
- Lacan, J. (1949). Psikanaliz deneyiminin ortaya koyduğu biçimiyle “özne-ben”in işlevinin oluşturucusu olarak ayna evresi. *Uluslararası 16. Psikanaliz Kongresi* (Çev. Nilüfer Kuyaş), 149-156.
- Nurdan, G. T. (2024). Yalnızlar için çok özel bir hizmet romanında bilincin üç katmanı: İd- ego-sü-perego. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(38), 80-90. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1361121>
- Tınaz, P. (2024). Sigmund Freud'e göre tekinsizlik yaratan beş temel motifin korku filmlerinde kullanımı: Conjuring üzerine bir içerik çözümlemesi. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 1-16. <https://izlik.org/JA66MX96XP>

Şekil Kaynakça

- Şekil 1.** *Tomáš Jetela, Probability of Future Life Outside Spacetime, 2023.* <https://www.tomasjetela.com/2021-2023?pgid=ljzxr3t-2981b61e-a070-4987-b3bc-0797d8767124> adresinden erişilmiştir.
- Şekil 2.** *Tomáš Jetela, Boogeyman, 2026.* https://www.instagram.com/p/DUtp4NDRWM/?img_index=2 adresinden erişilmiştir.
- Şekil 3.** *Tomáš Jetela, Self-portrait with Pağhè', 2025.* <https://www.instagram.com/p/DRX5C9Hjfx/> adresinden erişilmiştir.
- Şekil 4.** *Tomáš Jetela, Dance, the last sunflower and an almost invisible butterfly, 2026.* https://www.instagram.com/p/DVRL722DU_d/?img_index=3 adresinden erişilmiştir.

Bölüm 9

BATILILAŞMA DÖNEMİ TÜRK RESMİNDE SANAT SERGİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ece YÜCEL¹

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılı, siyasal bir çözülmenin, beraberinde gelen kültürel bir dönüşüm ile eş zamanlı yaşandığı karmaşık bir dönemdir. Tanzimat reformları ile başlayan modernleşme süreci, yalnızca idari ve hukuk alanları ile sınırlı kalmamış, eğitim, sanat ve mimari alanında da köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlerin en belirgin biçimde görüldüğü alanlardan biri de resim sanatıdır. 1870-1900 yılları arası, Osmanlı resim sanatının geleneksel üretim biçimlerinden ayrılarak Batılı akademik modele evrildiği kritik bir eşik olarak kabul görmektedir. Söz konusu dönem sadece sanatçı ve eserler değil, ideoloji, kurumlar ve toplumsal algı bağlamında da değerlidir. Tanzimat reformlarıyla birlikte Osmanlı yöneticileri, Batı'yı askeri ve teknolojik bir model olmanın yanı sıra kültürel bir referans noktası olarak görmeye başlamış ve resim sanatı bu bağlamda bir medeniyet göstergesi olarak algılanmıştır. II. Abdülhamid dönemi; bir yandan sansür ve siyasal baskının yoğunlaştığı bir dönemde diğer yanda müzelerin, okulların ve sanat kurumlarının kurulması ve resim sanatının bu çelişkili ortamda desteklenmesi bakımından nitelikli bir kültürel dönüşümün göstergesidir.

Birçok reformun çıkış noktası olmasının yanında yeni bir yönetim anlayışının da ortaya çıkmasını sağlayan Tanzimat sonrası, reformcu rolünü temsil eden II. Abdülhamid, çağdaşlaşmanın en büyük savunucularındandır. Onun saltanatı döneminde en üst noktaya ulaşan Tanzimat reformları, kendinden büyük güçlerle yarışa girmek isteyen çağdaş bir devletin sanatını ve kültürünü ön plana çıkarması gerekliliğini kavramış olmasının bir sonucudur. 23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesi ile başlayan I. Meşrutiyet dönemi, 1883'te Paris okulu örnek

¹ Öğr. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yenice Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Mimari Dekoratif Sanatlar Pr., eceyucel@comu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-0196-7593

dönen sanatçıların etkisiyle birlikte doğanın ve mimari kompozisyonların ön plana çıktığı resim sanatının konusunu artık empresyonizmin canlı renklerini yansıtan kompozisyonlar oluşturmaya başlamıştır. Bu sergilere dönemin basın organlarında sıkça yer verilmiş, sanatçılar ve eserleri eleştirilmiştir.

Sonuç olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk sanatı farklı bir bakış açısıyla incelendiğinde görülmektedir ki Türk plastik sanatlarının gelişimi, günümüz sanatının kaynağı olan değerleri ve sanat tarihi içerisindeki var oluşu; Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında yeni ve çağdaş bir sanat dalı olarak plastik sanatların öne çıkması, kaynağını oluşturan Dünya sanatlarından esinlenerek açılan sanat eğitimi okulları, kurulan sanatçı birlikleri ve sergileme çalışmalarının sonucunda hızla önem kazanmış ve artış göstermiştir. Ulusal bir sanat yaratmak, Türk sanatçıların yeteneklerini ön plana çıkarmak ve hayatın her alanında görülen yenilenme hareketine bir katkı sağlamak amacıyla kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi, modern ve ulusal bir sanatı hedeflemektedir. Dönemin sanat merkezi sayılan Paris'ten dönen sanatçıların, deneyimlerini okulun hocaları olarak öğrencilere aktarmasıyla sanat eğitiminde yeni bir çağa geçilmiş ve düzenli sergilerin de ilk adımları atılmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan savaş yılları ve kaos ortamında sanatçılar, farklı düşünce yapıları geliştirmiş ve bunu sanatlarına yansıtılmışlardır. Bu dönemde dünyada önem kazanan Ekspresyonizm hareketi de farklı sanatçı grupları içerisinde görünürlük kazanmış ve yeni sanatsal üretimlerin yolunu açmıştır.

Türk sanatının modernleşme sürecinde sanat sergileri; tüm bu gelişmeleri görünür kılan, yeni sanat merkezlerinin oluşmasını ve sanata ilgili insanların bir araya gelmesini sağlayan ve bu sayede sanatsal tartışmalar için birçok farklı ortam hazırlayan, kısaca bir sanat piyasasının oluşmasını sağlayan en önemli sanatsal etkinlikler olmaları bakımından son derece değerlidir.

KAYNAKÇA

- Başkan, S. (1990). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de resim*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başkan, S. (1994). *Osmanlı ressamlar cemiyeti*. Ankara: Çardaş Basım Yayın.
- Başkan, S. (2014). *Başlangıcından Cumhuriyet dönemine kadar Türklere resim*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Cezar, M. (1995). *Sanatta batıya açılış ve Osman Hamdi Bey*. İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları.
- Demir, K. (2018). Sergi-i umumi-i Osmanî'nin (1863) açılış ve serginin duyurulmasında gazete-lerin rolü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 155–169. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.387846>
- Gençel, Ö. (2024). 1882–1908 yılları basınında Sanayi-i Nefise Mektebinin temsili ve temsil ettikleri. *Sanat Yazıları*, (51), 566–579. <https://doi.org/10.61742/sanatyazilari.1533810>

- Hitzel, F. (2010). Önsöz, *Pera ressamaları- Pera sergileri: 1845–1916* içinde, (ss. 5–7), İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Özyiğit, H. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde basında resim eleştirisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 174–196.
- Pinguet, C. (2021). Abdullah Biraderler (1858–1899) yükseliş ve düşüşüyle bir fotoğraf stüdyosu. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, (167), 87–100.
- Şerifoğlu, Ö. F. (2003). *Galatasaray sergileri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tansuğ, S. (2012). *Çağdaş Türk sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uslu, S. S. (2010). *Pera ressamaları- Pera sergileri: 1845–1916*. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Yücel, İ. ve Öner, S. (1989). *Dolmabahçe Sarayı*. Ankara: TBMM Basımevi.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1.** Pinguet, C. (2021). Abdullah Biraderler (1858–1899) yükseliş ve düşüşüyle bir fotoğraf stüdyosu. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, (167), 87–100.
- Görsel 2.** Cezar, M. (1995). *Sanatta batıya açılış ve Osman Hamdi Bey*. İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları.
- Görsel 3.** <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/110256>
- Görsel 4.** <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/224510>
- Görsel 5.** <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/102380>
- Görsel 6.** Gençel, Ö. (2024). 1882–1908 yılları basınında Sanayi-i Nefise Mektebinin temsili ve temsil ettikleri. *Sanat Yazıları*, (51), 566–579. <https://doi.org/10.61742/sanatyazilari.1533810>
- Görsel 7.** <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/201516>
- Görsel 8.** Uslu, S. S. (2010). *Pera ressamaları- Pera sergileri: 1845–1916*. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Görsel 9.** Preziosi, A. (t.y.). *İstanbul*. [Resim]. Özel Koleksiyon. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-p/preziosi-amadeo/amadeo-preziosi-istanbul-6426/>
- Görsel 10.** Uslu, S. S. (2010). *Pera ressamaları- Pera sergileri: 1845–1916*. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Görsel 11.** Yücel, İ. ve Öner, S. (1989). *Dolmabahçe Sarayı*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Görsel 12.** Bardin, F. P. (1899). *Yeni Camiye doğru*. [Resim]. Özel Koleksiyon. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-b/bardin-francois-prieur/francois-prieur-bardin-yeni-camiye-dogru-6608/>
- Görsel 13.** Uslu, S. S. (2010). *Pera ressamaları- Pera sergileri: 1845–1916*. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Görsel 14.** Floras, T. (1905). *Constantinople*. [Resim]. <https://www.wikiart.org/en/thalia-flora-karavia/constantinople-1905>
- Görsel 15.** Başkan, S. (1990). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de resim*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Görsel 16.** Zonaro, F. (1902). 2. *Pera Sergisi Afişi*. [Resim]. <https://www.iae.org.tr/Aktivite-De-tay/1902-Pera-Salon-Sergisi-Yeniden-Seza-Sinanlar-Uslu/174>
- Görsel 17.** Başkan, S. (1994). *Osmanlı ressamlar cemiyeti*. Ankara: Çardaş Basım Yayın.
- Görsel 18.** İsmail, N. (1917). *Sedirde Uzanan Kadın (Tefekkür)*. [Resim]. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Namik_İsmail,_Sedirde_Uzanan_Kadın.jpg
- Görsel 19.** Yetik, S. (1919). *Peyzaj*. [Resim]. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sami_Yetik-Manzara.jpg
- Görsel 20.** Çallı, İ. (t.y.). *Nü*. [Resim]. Sakıp Sabancı Müzesi. <https://digitalssm.org/digital/collection/ResimKlksyn/id/839>
- Görsel 21.** Çallı, İ. (1927). *Dikiş diken kadın*. [Resim]. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi. <https://irhm.msgsu.edu.tr/en/collection/ibrahim-calli-dikis-diken-kadin-2/>